Fra Det Kgl. Biblioteks tekstportal (tekster.kb.dk)

Forfatter: Ewald, Johannes

Titel: Udrag fra DE FREMMEDE

Citation: Ewald, Johannes: ”Johannes Ewalds samlede skrifter”, i Ewald, Johannes: *Johannes Ewalds samlede skrifter*, Gyldendal, (1969), s. 219. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-ewald06val-shoot-idm140353511383568/facsimile.pdf (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Johannes Ewalds samlede skrifter

førsel at udslette Erindringen om sin Feyl, og da man ikke saae ham meer, naturligviis lod det blive ved den Dom man havde fældet sidst om ham og hans GemytsBeskaffenhed, uden for saa vit, at et og andet ont Rygte, der altid blev troet, og aldrig formildet eller modsagt, daglig forværrede den — saa vil man, tænker jeg, finde, at han blev straffed altfor haardt —

Herr van Schliker derimod vandt øyensynlig ikke alleneste ved en Opførsel og Situation, der var lige det modsatte, af Herr Frankhuysens, men selv ved dennes Ulykke — Først, enten blot for at ydmyge denne, eller fordi Contrasten af sig selv faldt stærkt i Øynene, ophøyede man hiin, langt over det man ellers skulde have gjort — Man roeste ham, man smigrede ham, man længtes efter ham, man imodtog ham med Glæde, og begegnede ham med Høyagtelse, i alle Selskaber — Og enten man nu siden ikke vilde sige sig imod, eller Herr Schliker forstod den Kunst forvel, at klamre sig fast i en Pynt af Credit, som han engang havde faaet fat paa, saa er det vist, at han bevarte den, i alles Munde, om ikke just i alles Hjerter — Fra denne Tildragelse, til en Uge omtrænt førend min yngste Syster døde, det er henved et Aar, hændtes intet, som jeg finder værd at fortælle; endskjønt der hændtes nok, som uformærkt befordrede enhver af de unge Herrer paa den Vey, de havde valgt, den ene fra, og den anden til den timelige Lykke — Et par Omstændigheder, maae jeg dog anmærke, førend jeg gaaer videre —

Herr Frankhuysen havde af Naturen et hurtigt Nemme, Vittighed, og Tilbøyelighed til at udvide sin Kundskab — Man skulde deraf slutte sig til, at han i det mindste maatte have behaget sine Lærere, og andre der sætte Priis paa sligt — Men det var langtfra — Hans falske Ærgjerrighed, hans Tillid til sig selv, hans Modsigelses Aand, hans Hengivenhed til Satyre, og endeel falske Begreb, som

han af Graadighed efter at lære, samlede ind, uden at prøve dem — lutter Omstændigheder, der en-‖ten flød af føromtalte Naturens Gaver, eller 55v blev bestyrkede af dem; fordærvede alting saa reent, at disse Lærde virkelig foragtede, hadede 5 og forfulgte ham meer, end alle andre — Uden at anmærke om denne Sort Folk, at den i Almindelighed driver sin Foragt og sit Had yderligere end nogen anden — og uden at undersøge, hvorfor de i sær blive meer forbittrede ved en lærd Modsigel- 10 se, end ved et voldsomt Overfald af en Ignorant — hvorfor de igjen blive meer opbragte ved en koldsindig men satyrisk, end ved en plump og lærd Modsigelse — hvorfor de blive desto hidsigere, jo mindre og ubetydeligere den Ting er, som man vil 15 aftrætte dem; hvorfor endelig, ligesom man i Almindelighed kan udslette alle øvrige Feyl ved at give deres Meeninger sit Bifald, man og tiest i deres Øyne taber alle øvrige Dyder ved den mindste Afvigelse derfra — Uden at undersøge alt dette, 20 vil jeg kun med et Par Exempler oplyse, hvorledes omtrænt Herr Frankhuysen begyndte at forhverve sig deres Fiendskab og Ringe Agtelse som han siden altid saa troelig vedligeholdt — Hans Rector, var ikke alleneste en i Grunden ærlig, brav og 25 vindskibelig, men han var en meget belæst og det man i den egentligste Forstand kalder en lærd Mand — Philologien, naar man indskrænker den til de døde Sprog, var hans HovedStyrke, og om han havde levet for et par tusinde Aar siden, kunde 30 han have reyst det hele Rommerske Monarchie igjennem uden Tolk; endskjønt man nu, sandt at sige kun med Nød forstod ham i Holland — De Gamles Theogonier og Mythologier, vidste han, som jeg troer i en temmelig nøye Forstand, bedre 35 end sin Katechismus — Jeg tør sige at han kunde opregne alt det Galskab, som nogentid er sagt eller skrevet i Philosophien fra Aristotelis Tider af til Bacons af Verulam den sidste exclusive — Men

enten han nu troede, at denne først havde bragt den ædleste af alle Videnskaber i Forfald, eller det kom af hans besynderlige Kjærlighed til det Gamle, saa havde han kun forsaavit bekymret sig om de seenere Philosopher, som han ikke havde kundet undgaae det — Historien vidste han udenad, lige til den Tids-Punct hvor Tacitus slutter sine Annaler, og da dette er meer end 4000 Aars følgelig meer end to tredie Deele af Verdens Historie, saa var det ventelig meer, end de fleeste af dem vidste, der turde bebreyde ham at de betydeligste Begivenheder ved den Utrechtske Freds Slutning var ham ubekjendte — Ligesom man neppe kan fortænke ham i, at han ikke viste meget af en saa nye Republiks som hans Fødelands Love, da det er en afgjort Sag, at en Numa en Solon, en Lycurg kun var Børn imod ham — Thi han havde virkelig samlet, forbedret og forøget disse LovGiveres Maximer, i et politisk System, hvorefter han havde havt i Sinde at anlegge en Republik i Theben, 56r ifald han havde ‖ været saa lykkelig, at leve i de Tider, og derved til Trods for deres Næse gjort de dumme Boeotier til det lykkeligste og mægtigste Folk i Verden — Efter det jeg har anført kan man ikke tvivle paa, at han var meget drevet i Antiquiteterne, og det er vist, at han bedre kunde gjøre Regnskab for, hvorledes en rommersk Dame, end hvorledes hans egen Kone saae ud i sin Pynt — Men det som er det mærkeligste er at han baade kjendte og elskte, ja følte det skjønne i en Homer, en Sophocles, en Pindarus, en Horats; og dog tillige var saa afsagt en Fiende, saa fuldkommen en Foragtere, af al nyere Poësie, at man kunde jage ham paa Flugten, med at vise ham noget, der lignede et hollandsk Vers — Naar jeg legger til, at Herr Oldsøker (saaledes vil jeg kalde Rectoren) i sine Sæder, som man ventelig kan formode det, var bizarr, paastaaende, gnavvurn, og overalt temmelig pedantisk, saa kjender man ham saa

nøye, som man behøver at kjende ham — Den ham tilføyede Conrector, som afvexslede med ham i Disciplernes Underviisning, var noget nær hans fuldkomne Contrast, og alt det, hvad Herr Oldsøker ikke var — En Mand, fuldkommen skabt og dannet for den TidsAlder vi leve i; just ingen Foragtere af det Gamle, men en langt større Elskere og Kjendere af det Nye; ret graadig efter Hollandske Vers, og ydermeere selv en Poët — Desuden en Mand af Levemaade, munter, sagtmodig, beleven og ikke mindre end Pedant — Man maae i mine Tanker, paa engang undres over, hvorledes disse to Mænd saa nær paa Siden af hinanden kunde forliges; og formode at deres naturligviis forskjællige Læremaade maatte forvilde den største, og være til sand Fordeel, for den klogeDeel af Disciplerne — Dette havde og rigtig nok Sted, og dersom Herr Frankhuysen nogentid havde en Fordeel i Klogskab og Lykke fremfor Herr Schliker; saa bestod den deri, at hiin anvendte begges Kundskab paa at udvide sin egen, uden stort at bryde sig om deres Fordomme; da derimod denne, som desuden i forbigaaende sagt, havde et langt svagere Nemme, saalænge vexselviis hveranden Dag afskyede det Gamle og det Nye, at han tilsidst i Hjertet virkelig afskyede begge Deele, og ikke lærte meer, end det han var nødt til at lære, om han ellers vilde holdes for flittig og duelig — Men han begreb snart, at der behøves ulige mindre, til at synes end til at være dette — Og det er vist, at om Herr Frankhuysen vidste meer end han, saa besad han igjen den Kunst, at anvende det lidet han vidste, ulige bedre til sin Fordeel — Et andet Spørgsmaal bliver det, hvorledes de unge Studerende kunde beholde begge disse Læreres Yndest — Dette sigter nærmere til vor Materie, og her viiste Herr Schliker igjen hvorlangt han overgik sin Rival i Klogskab -- Uagtet hans svagere Nemme, og seenere FremGang, vandt

han ikke alleneste hastig begges Yndest og begges Bifald, men han var og den eneste i Skolen, der
56v kunde rose || sig af, at have beholdt det uforandret — De fleeste af de andre Discipler var enten yn-
5 dede af den ene eller den anden — Men Herr Frankhuysen skilte sig derved fra Mængden, at han i en kortere Tid, end man skulde formode, tilveyebragte sig begges dødelige Had —

Den Methode, som Herr Schliker brugte, for at
10 naae sit Øyemed, var simpel, og har, helst i den lærde Verden, meget sjelden slaaet Feyl — Han var altid henrykt af Beundring over dens Meening af dem, som han talte med, og han yttrede den yderste Begjærlighed efter at kunde fatte den —
15 Han roeste og ophøyede enhver af dem, uden Betænkning og uden Indskrænkning i hans Øyne, og lastede ham med den yderste Forsigtighed, saasnart han talte med hans Contrapart — Sjelden tillod han sig meer, end at trække paa Skuldrene,
20 eller at ryste med Hovedet, naar der blev talt om den fraværende af dem; men dette tilloed han sig ofte, og altid til den beleyligste Tid — Jeg holder det ikke for nødigt, her at detaillere denne Methode, at vinde de Lærdes Venskab paa nøyere
25 — Men Udfaldet viiste, at den var den rigtigste, om dette ellers kan drages i Tvivl — Herr Schlikers Forældre havde den Fornøyelse at see af begge disse Læreres Breve, ligesom alle hans Venner i L** den, at erfare, af deres Vidnesbyrd, at han var
30 det stræbsomste, retskaffenste og haabefuldeste unge Menniske i Skolen —

Herr Frankhuysen derimod, hvis Hjerte laae paa hans Tunge, sagde til dem ligesom til alle andre, altid ligefrem, hvad han meente — Heraf
35 kom det, at han vel ofte roeste dem i deres Øyne, og selv lastede dem i deres Fraværelse, men at han, efter sin Modsigelses Aand, endnu oftere gjorde det modsatte — Men det, som fra denne Side karacteriserer ham nøyere, er, at han sjelden eller